

Kotimaani ompi...

Kotimaa, suomalaisuus ja alueelliset hierarkiat

... Mutta minä palaan sitten Suomeen. En minä maailmalta halua jäädä eläkkeelle, hän miettii. Suomi on siis tärkeä. "Kun kesä tulee, menen Mikkelin torille niin kuin mitään ei olisi tapahtunut, enkä ala puhua tekemisistäni. Pitää yrittää ymmärtää, mikä on muitten maailmassa tärkeitä. Tässä kiertää sellaisissa asioissa, että mittasuhteet helposti pettävät."

(Liikasen suuri salkku, HS 26.9.1999)

Kotimaa on symbolinen piste, josta mitataan välimatkoja meidän ja vieraiden välillä. Se on ainakin kolmella ulottuvuudella toimiva suhdeluusteikko, joka tarjoaa mittapuita niin valtiolle, kansalle kuin maantieteelliselle alueelle nimeltä Suomi. Suomi näyttääkin hyvin erilaiselta riippuen siitä, missä "kotimaan" symbolinen piste sijaitsee. Suomi ja suomalaisuus voivat rakentua sellaisista paikoista kuin Mikkelin tori tai Brysselin katukahvila.

James Carey (1998, 45) muistuttaa kansakuntien elävän paitsi historiallisina myös maantieteellisinä kategorioina: myös mediassa kansakunnat ovat olemassa sekä ajassa että tilassa. Huolimatta siitä, kuinka kauan kansallisvaltioita lasketaan olleen olemassa, jokainen kansakunta uskoo historialliseen olemassaoloonsa ja orgaaniseen yhteyteensä tähän "siunattuun" kotimaan maaperään. Kansakunnan tila on sille pyhää aluetta, jonka sisällä kansalaiset ovat tunnistettuja ja suojattuja, ja jonka maaperään ihmisten kulttuuriset juuret työntyvät. Kotimaa *symbolisena tilana* rakentuukin paljolti mediassa. Symbolinen kansakunta rakentuu mediassa joukoiksi merkityksiä, kuvia, arvoja, normeja ja identiteettejä, joita me lehden lukijoina kulutamme päivittäin. Esimerkiksi valtakunnallinen tiedotusväline kattaa joka päivä Suomea koskevat uutiset ja kannanotot, ja kotimaan uutisointi konstruoi kansakunnan ja sen asuttaman "tilan" poliittisine rajoineen. Valtakunnallinen väline rakentaa symbolisen tilan sisäistä päiväjärjestystä; sille mikä on *tärkeää täällä tänään*.

Symbolisen suomalaisuuden toisenlaiset keskuksat ja syrjäseudet paljastuvat sen sijaan hyvin aluelehdistöä lukemalla. Niissä suomalaisuutta kuvataan alueelle ominaisin keinoin ja kuvastoin, suhde valtioon tai keskusvalttaan rakentuu eri tavoin kuin valtakunnallisessa viestimessä. Myös "koko kansakuntaa" koskettaneet yhteiset kokemukset – kuten vaikkapa lama – näyttävät

alueellisesta näkökulmasta erilaisilta ja vakavuusasteeltaan vaihtelevilta prosesseilta. Esimerkiksi joillakin alueilla lama jatkui vielä vuonna 1997 (Moring 1999a), ja sitä edeltänyt 80-luvun buumi ei Karjalaista lukemalla tunnu koskaan edes saapuneen Pohjois-Karjalaan (Moring 1999b).

Kuinka yhteisenä kokemuksenä voidaan siis pitää esimerkiksi "80-luvun hulluja vuosia", joista valtakunnallinen media usein kirjoittaa?

Artikkelini valottaa sitä, miten kulttuurisia hierarkioita luodaan ja uusinnetaan luomalla kotimaan symbolista tilaa ja päiväjärjestystä.

Aineistona on kymmenen Helsingin Sanomien sunnuntainumeroa syksyltä 1999 (29.8. - 10.10.)¹. Journalismikritiikin kannalta artikkelissa kyse on siitä, että *tila* – niin *symbolisena kuin maantieteellisenä* kategoriana – on usein sivuutettu. Sitä ei huomioida journalistisiin näkökulmiin vaikuttavana muuttujana. Kuinka monta Suomea tai suomalaisuutta on siis olemassa? Miten sanomalehti jäsentää, nimeää ja leimaa ympäröivää tilaa, maantieteellisiä alueita ja sitä kautta rakentaa kulttuurin arvojärjestyksiä? Onko maakunnilla ja syrjäseuduilla valtakunnan julkisuudessa muuta kuin kuriositeetin asema tai antropologisen "Villin Maaseudun" huomioarvo? Onko valtakunnallinen yleisö urbaanilyeisö, jolle on löydettävä lisäarvo alueen erikoisuuksista?

Pusikko vyöry päälle

Pöheköt peittävät maaseudun järvienkymyt ja kiukuttavat kaupunkilaista

Kuusiokotimäen allin kirkko, puisto, hautausmaahan ja kirkon ympärille on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Näköalasta tuntuu, että on ollut kirkon kirkon. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Kaupunkilainen haluan nähdä mailla lehtäjä olti kartuja

... ja kirkon kirkon. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Pusikkotaimen on karkottanut älyttömyydet ja isturukset poisalta

M... ja kirkon kirkon. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Pusikkotaimen on karkottanut älyttömyydet ja isturukset poisalta

M... ja kirkon kirkon. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Pusikkotaimen on karkottanut älyttömyydet ja isturukset poisalta

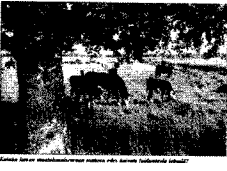
M... ja kirkon kirkon. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Pusikkotaimen on karkottanut älyttömyydet ja isturukset poisalta

M... ja kirkon kirkon. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Pusikkotaimen on karkottanut älyttömyydet ja isturukset poisalta

M... ja kirkon kirkon. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Keskustan ja kirkon välillä on rakennettu uusia asuinrakennuksia.

Kotimaa paloina ja asioina

Miten Kotimaata sitten luokitellaan ja lajitellaan valtakunnallisessa sanomalehdessä? Teemoittain tutkittavan aineiston jutut jakautuivat seuraavasti:

Taulukko 1. Kotimaan uutisointia koskevat teemat.

Aiheet	Frekvenssi	%
sisäpolitiikka	35	13,2
suomalainen kulttuuri	31	11,7
järjestöt ja liitot	22	8,3
rikokset ja onnettomuudet	22	8,3
koulutus, yliopistot	18	6,8
työelämä	18	6,8
EU-asiat	17	6,4
hyvinvointi ja julkiset palvelut	17	6,4
terveys	14	5,3
luonto	13	4,9
poliisi ja järjestys	11	4,1
talous ja talouspolitiikka	10	3,8
armeija	7	2,6
alueet	6	2,3
Suomi suhteessa ulkomaihin	5	1,9
urheilu	5	1,9
vapaa-aika	5	1,9
liikenne	4	1,5
asuminen	4	1,5
taide	2	0,8
yhteensä	266	100

Yksi yllättävimpiä havaintoja oli sekä mielenenterveyden että yleiseen kansanterveyteen liittyvien uutisten ja laajempien artikkelien määrä ja myös niiden koko. Suomalaisuuteen tuntuu kuuluvan yhtenä kansalaisvelvollisuutena tieto kansanterveyden tilasta. Myös uutisia kotimaan politiikasta, ammattiliitoista ja järjestöistä sekä rikoksista ja onnettomuuksista julkaistiin suhteellisen usein. Suomalainen kulttuuri -luokkaan kuuluneet jutut kertoivat ilmiöistä ja tapahtumista, jotka liittyivät laajasti suomalaisuuteen tai suomalaiseen kulttuuriin. Mukana oli esimerkiksi useita Sunnuntai-liitteen laajempia artikkeleita perinnetavoista, murteista ja kaupunkikulttuurista. Koulutus ja työelämä sekä valtion tai kuntien julkisia palveluja kuvaavat uutiset erottuivat selkeästi omiksi ryhmikseen. EU -asioista kirjoitettiin tutkittavana ajanjaksona luonnollisesti paljon, koska Suomen EU:n puheenjohtajakausi oli lehdistölle kiitollista aikaa.

Kotimaa oli siis vahvasti valtiovetoinen konstruktio, joka toimi uusintamalla käsitystä valtiosuomalaisen sfääristä. Kahdeksasta suosituimmasta aiheesta ainoastaan kaksi ei liittynyt suoraan valtion toimiin (suomalainen kulttuuri ja rikokset ja onnettomuudet).

Juttuja eriteltiin myös niiden esiin piirtämien alueellisten tasojen suhteen. Valtakunnallisen tason jutut koskivat koko Suomea, eikä niissä eritelty uutisen *kohdealuetta* alueiden tai paikkakuntien tasolla. Alueellisen tason uutisissa kohdealue taas oli selvemmin määritelty maakunniksi tai alueiksi (Pohjanmaa, Itä-Suomi tms.). Paikallisen tason uutinen tai artikkeli kertoi tietyistä kaupungeista tai kylästä. Helsinki-alueellisena tasona oli otettava erikseen mukaan luokitukseen huolimatta siitä, että aineistosta oli jätetty pois lehden Kaupunki- ja Uusimaa-osat. Kaupunki ja Uusimaa -osat jätettiin pois sen vuoksi, että niiden katsottiin kuuluvan enemmän alueellisen uutisoinnin, ei niinkään valtakunnallisen, koko "kotimaata" kuvaavan uutisaineiston luokkaan. Siitä huolimatta Helsinki nousi esiin uutisen kohteena usein myös Kotimaa-osastolla.

Taulukko 2. Aluetaso uutisissa ja artikkeleissa.

Aluetaso	Frekvenssi	%
valtakunnallinen	188	70,7
alueellinen	15	5,6
paikallinen	53	19,9
Helsinki	10	3,8
yhteensä	266	100

Valtakunnallisuus on luonnollisesti raportoinnin ylivoimaisesti tärkein "alueellinen" piirre. Paikallisen tason jutut kertovat ennen muuta onnettomuuksista, rikoksista ja tulipaloista. Alueellisen tason artikkelit olivat huomattavasti harvinaisempia, tosin joitakin ilmestyi Sunnuntai-liitteessä. Alueellisuus tai maakunnallisuus tuntuukin olevan vähemmän käytetty näkökulma. Sillä ehkä katsotaan olevan aluepoliittisia merkityksiä, joita ei mielellään suodateta "valtakunnan" julkisuuteen. Juttutyypin mukaan lehden kotimaata käsittelevä journalistinen aineisto jakautui seuraavasti.

Taulukko 3. Kotimaan asiat lajityypeittäin otoksessa.

Lajityyppi	Frekvenssi	%
pääkirjoitus	13	4,9
kolumni	21	7,9
uutinen	188	70,7
pidempi artikkeli	44	16,5
yhteensä	266	100

Suurin osa jutuista oli tietysti lajityypiltään uutisia. Kotimaata ja suomalaista kulttuuria käsiteltiin laajasti Sunnuntai-liitteen pitkissä artikkeleissa. Pääkirjoitukset painottuivat enemmän väestön tilaan kuin alueisiin. Niissä hallinnoitiin, arvioitiin tai kuvattiin kotimaan yleistä tilaa, valtiojärjestelmän toimivuutta tai väestöä sosiaalipoliittisena kategoriana. Aineistosta ei kuitenkaan löytynyt yhtään pääkirjoitusta, joka olisi paikantunut alueellisesti.

Määrällisen erittelyn lisäksi Helsingin Sanomien kotimaan ja suomalaisuuden kuvauksesta hahmottui kolme viitekehystä, joiden puitteissa Kotimaa jäsenytyi asioiksi ja ilmiöiksi: 1) Poliittis-taloudellisen systeemin kautta kirjoituissa jutuissa teemana oli ennen muuta valtion toiminta, julkiset palvelut tai muut instituutiot. 2) Sosiaalis-demografisen systeemin näkökulmasta kirjoituissa jutuissa oli kyse kansasta, sen terveydestä, tavoista ja väestön luokittelusta. 3) Alueellisen systeemin kautta kotimaassa tuntui olevan kysymys Helsingin ja muun maan välisestä jännitteestä tai suhteesta.

Valtion näkymätön käsi ja hallinnoitu kansa

Valtio laitosten toimintana. Valtion viitekehyksessä Kotimaa rakentui hyvinvointisysteemiksi, jonka toimintaa tarkasteltiin sen funktionaalisuuden näkökulmasta. Kysymys jutuissa oli usein siitä, kuinka hyvin järjestelmän eri osat toimivat ja kykenivät hoitamaan tehtävänsä. Uutisen arvoiseksi nähtiin useimmiten se, että systeemin toiminnoissa tapahtui muutoksia tai että sen osat (koulutus, lastenhoito, sairaanhoito) eivät toimineet kuten pitäisi.

Valtiossa toimivat järjestelmät, korporaatiot ja suomalaisen politiikan eliitti. Valtio ei paikannu minnekään, se on maantieteestä irronnut diskurssi. Useimmat uutiset olivat Helsingistä, mutta paikalla sinänsä ei tässä ole uutisen kannalta merkitystä. Valtio on kaikkialla ja kaikkia koskettavana ja samalla ei missään. Valtion toimista suoraan tai epäsuoraan (järjestöt, instituutiot yms.) kertovat artikkelit olivat siis Kotimaan luokittelua valtiosysteemiksi, jossa ihmiset, yksilöt ja ryhmät olivat tämän systeemin kohteita.

Otsikoinnin tasolla jutuissa ei aktiivisina toimijoina esiintynyt juuri lainkaan ihmisiä ja asiat oli esitetty passiivimuodossa tai siten, että toimijana oli jokin instituutio. Näkökulma oli valtakunnallinen ja laitostunut. Lukijalta vaatii sinnikkyyttä puretua miettimään, missä ja ketä tarkasti ottaen nämä uutiset koskettavat:

Tulosopu takaa ostovoiman kasvun (HS 29.8.1999)

Valtio ja kunnat yhdessä ratkomaan asunto-ongelmia (HS 22.8.1999)

Sairauskulukatosta aiheutuu paljon käytännön ongelmia (HS 15.8.1999)

Valtio varmistaa etujaan (HS 12.9.1999)

Kansa valtiossa. Myös kansa toimii valtion tasolla, mutta etupäässä väestön erilaisina osina. Näin institutionaaliset toimijat vaihtuvat koululaisiin, vanhuksiin, juopotteleviin nuoriin, työtätekeviin tai asunnonostajiin. Ryhmätoimijuus tuottaakin usein lukija-aseman, jossa kyseistä ryhmää katsotaan kauempaa ja ulkoapäin. Ryhmää määritellään tai sitä kehoitetaan usein hallin-

nollisesta näkökulmasta:

- Nuoret nopeammin tuomiolle (HS 29.8.1999)
- Katujuopottelu kiellättävä selvästi (HS 29.8.1999)
- Suomalaiset innostuivat elämänhallinnasta (HS 12.9.1999)
- Hajut häiritsevät suomalaisia enemmän kuin ruotsalaisia (HS 22.8.1999)
- Mitä muutkin meistä ajattelevat (HS 22.8.1999)
- Vanhuksille kehitellään hoitovakuutusta (HS 19.9.1999)

Maaseutu ja Helsinki – myytävänä kokonainen Keuruu

Normisto sijaitsee Helsingissä. Helsinki-maaseutu -viitekehys oli tämän artikkelin kannalta mielenkiintoisin. Siinä suomalaisuutta määritellään juuri erilaisten aluetasojen – *paikkojen ja tilan* – avulla. Tässä näkökulmassa puhutaan paikoista ja alueista, jotka löytyvät maantieteellisesti Suomesta, mutta rakennetaan esitystä koko kotimaasta. Seuraava esimerkki on uutisesta ”Keuruu houkuttelee tontinostajia maalle ilmaisella ruualla.”

Viikonloppu Keuruulla! Ilmaiset ruuat ja maksuton majoitus, ja innostunutta, ohjelmallista seuraa! Syrjäkyliensä tyhjenemisestä huolestuneen kunnan kylätoimikunnat ja kehittämissyhtiö kuvittelivat, että niin mahtavaan tarjoukseen vastaa koko pääkaupunkiseutu. Huolellisesti ne valmistautuivat vastaanottamaan 40 ensimmäistä, hellimään heitä vastustuskyvyttömään tilaan ja innostamaan ainakin joitakin heistä maallemuuttoon. Keuruulaisille vastasi 30 ihmistä. Kymmenen perui tulonsa jo ennen viikonloppua, ja perille saapui lopulta vain seitsemän henkeä. (HS 12.9.1999)

Karkeasti ottaen tässä Helsingin Sanomien Kotimaa jäsenyiti useimmiten juuri Helsingistä käsin. Siellä sijaitsevat valtion toiminnot, sieltä järjestelmää johdetaan ja sinne määritellään myös symbolisen tilan keskipiste. Helsingissä asuvat ovat suomalaisia ja muualla asuvat ensisijaisesti tamperelaisia, turkulaisia tai muita vastaavia. Helsingistä käsin voidaan myös määritellä suomalaisuuden ongelmia. Tällainen Helsinki saattaisi vaikka ostaa muita osia Suomesta. Maaseudun ja kaupungin arvojärjestystä tuotetaan ja pidetään yllä erilaisin erotteluin.

- Helsinkikammo hillitsee tulomuuttoa (HS 3.10.1999)
- Helsingin kalleus työntää yrityksiä muihin keskuksiin (HS 10.10.1999)
- Tulo Helsinkiin tyssää usein asuntohintoihin (HS 3.10.1999)
- Kävelyllä Klingin kanssa (Helsingissä). Klinge arvioi julkisen vedenheiton ongelmaa (HS 5.9.1999 Sunnuntai-liite)
- Helsinki näytti Neuvostoliitolta (HS 5.9.1999 Sunnuntai-liite)

Helsinki toimii Kotimaassa käytettävänä suhdelukuna, jota vasten muita paikkoja ja alueita usein verrataan. Kotimaan normisto näyttää siis sijaitsevan maantieteellisesti Helsingissä.

Rikokset ja rangaistukset. Toinen mielenkiintoinen alueellista uutisointia ja kirjoittelua koskeva havainto olivat rikos- ja onnettomuus uutiset. Niihinhan kirjataan usein paikannimet, jotta lukijalle käy selväksi missä teko tai onnettomuus on tapahtunut. Koska paikallisuutiset useimmiten kertovat juuri onnettomuuksista tai rikoksista, saa lehdestä kuvan, jonka mukaan maalla asuminen on vaarallista. Muissa yhteyksissä Helsingin ulkopuolinen Suomi ei juuri tule lukijalle tutuksi:

Virolaismies tunnusti Maaningan navettapalon (HS 12.9.1999)

Vanhus ryöstettiin Oulussa (HS 12.9.1999)

Kaksi peuraa ja kolme autoa kolaroivat Valkeakoskella (HS 12.9.1999)

Verstaassa ollut paloi Tampereella (HS 12.9.1999)

Ralliautosta irronnut pyörä tappoi pojan Hattulassa (HS 5.9.1999)

Joensuussa riehuu naamioitunut pahoinpitelijä (HS 19.9.1999)

Rasva sytytti leipomon Torniossa (HS 26.9.1999)

Lehden jakaja löysi käytävältä surmatun miehen Kuopiossa (HS 3.10.1999)

Mutta paikkakunnillakin on oma julkisuusarvonsa. Jotkut paikkakunnat tuntuivat saavan nimensä muita usemmin Kotimaan sivuille. Esimerkiksi Joensuun kaupunki esiintyi tässä(kin) otoksessa neljässä pääotsikossa, kahdesti rasismien kautta ja kahdesti naisia pahoinpitelevän miehen ansiosta. Kaupungin kokoon verrattuna julkisuussaldo on hyvä, verrattuna vaikkapa Turkuun. Tässä otoksessa turkulaiset esiintyivät kerran neljän rivin pikku-uutisessa, joka kertoi syksyn kuivuuden katkaisseista sateista:

Syysateet toivat turkulaisille vettä

(HS 10.10.1999, palstalla Viikon hyvä uutinen)

Kummalliset paikat. Valtakunnan tason kotimaan uutiseksi saattaa päästä, mikäli paikalla tai alueella on tarjottavana jotain lukijaa viihdyttävää erikoisuutta. Erikoisuudeksi ei riitä kuitenkaan ihan mikä tahansa. Alueelta tai paikasta on löydettävä jokin erikoinen kulttuurinen piirre:

Ihanan hiljainen Halsua -Pohjanmaalla on pieni kunta, jossa on vähemmän kännyköitä kuin missään muualla Suomessa. (HS Sunnuntai-liite 22.7-99)

Manseen menijöille omatekoiset kieli- ja käyttöohjeet (HS 12.9.1999, Kotimaa-osasto)

Auringonlaskun maakunta. Etelä-Pohjanmaa kituu. Pohjalainen ei pärjää yksin. (HS Sunnuntai-liite 17.10.1999)

Pusikko vyöryy päälle. Pöheiköt peittävät maaseudun järvinäkymät ja kiukuttavat kaupunkilaista. (Häme) (HS Sunnuntai-liite 12.9.1999)

Varsinainen savolainen välkky (HS Sunnuntai-liite 26.9.1999)

Taistelu turpeesta. (Korvanneva) (HS 29.8.1999)

Edellä mainitut uutiset, artikkelit ja kolumnit eivät ole millään muotoa huonoa journalismia. Päinvastoin, useimmat jutut olivat sekä viihdyttäviä et-

joittanut "kansallista linjaa pyhittävästä suomalaisuudesta", joukosta kansan yhtenäisluonteeseen pakottavia piirteitä, jossa henkilökohtainen minä yhtyy kansalliseen minään. Tämä pakotus tuntuu yhä tämän päivän Suomessa, kuten se tuntui jo Topeliuksen aikoihin. Aineiston pohjalta voi ainakin kysyä, onko tämän päivänkin media mukana kansallista linjaa pyhittävässä suomalaisuuden projektissa?

Kansallinen tila rakentuu tyyppikuvastosta, joka kuvaa sekä väestöä, suomalaista kulttuuria että suomalaista luontoa. Relphin (1976) mukaan merkityksellistämme paikkoja tiedon lisäksi myös ympäristöön liitetyillä mielikuvilla. Näiden tieto- ja mielikuvarakenteiden avulla kansalaiset rakentavat paikoista, topoksista, omaan elämäänsä kuuluvan merkityksellisen keskuksen tietyn ympäristön sisälle. Paikkaan kuuluminen on subjektiivinen kokemus, mutta yhteisön arjessa se saa kollektiivisia muotoja niin populaarikulttuurin kuin journalisminkin kautta. Koti-Suomi on ulkomailla asuville suomalaisille kaipuu-Suomi, jonka muistoa vaalitaan vaikkapa suomalaisten tangojen avulla. Markku Pölösen ohjaama elokuva "Kivenpyörittäjän kylä" antoi kasvot Juukalle Pohjois-Karjalassa. Antti Tuurin kirjojen filmatisoinnit ovat tehneet Etelä-Pohjanmaan mentaliteetin tutuiksi muillekin kuin alueen asukkaille.

Heimat, kotimaa on siis yhtä aikaa historiallis-myyttinen side kadotetussa menneisyydessä ja utopia tulevaisuudessa. "Me haluamme tarrautua siihen mutta se on vailla pohjaa ja häilyväinen, me ikäänkuin katsomme taaksepäin, jotta löytäisimme jotain kiinteää johon nojata, mutta huomaamme vain syleilevämmä haamuja", kuten Berman (1983, 333) kirjoittaa. Kansallinen tila ja sen esittäminen onkin tavallaan kulttuurin perustan loppumatonta konservoimista. Mediassa luodaan mielenmaisemia, jossa subjektiiviset ja median kautta välitetyt intersubjektiiviset representaatiot kohtaavat. Näitä median välittämiä representaatioita apuna käyttäen teemme eroja muihin sekä johdamme niistä myös luonteenpiirteitä ja käyttäytymistäipumuksia koko väestön tasolla. Tässä on usein tarkoituksena väestön sisäisen samanlaisuuden korostaminen ja ulkoisen eron terävöittäminen suhteessa muukalaiseen.

Sakari Hänninen on osuvasti todennut, että "minuuden tunnustaminen on hallinnoivien instituutioiden toiminnan ehto ja identifikaation retoriikan kohde", (1998, 115). Voiko sanomalehtiä siis katsoa minuutta hallinnoivana instituutioina? Alueellisilla lehdillä onkin usein julkituotu tavoite toimia alueen äänenä tai asioiden ajajana – ja toisaalta myös alueellista identiteettiä, omakuvaa ja aluepolitiikkaa hallinnoivana koneistona. Valtakunnallisessa julkisuudessa minuus määrittynyt toisin ja alueilla on erilainen käyttöarvo.

Osallistuminen aamuisin sanomalehden lukemiseen edellyttää ainakin jonkinasteista identifikaatiota sanomalehden tuottamaan yhteisöön ja siitä muo-

dostuvaan kollektiiviseen identiteettiin. Andersson (1983) on kirjoittanut kansakunnasta kuvitteellisena yhteisönä. Hän on nostanut esiin myös Hegelin idean sanomalehdestä, joka on nyky-yhteiskunnassa syrjäyttänyt modernina rituaalina aamurukouksen. Nykyisin yksilö aloittaa päivänsä suuntautumalla kohti valtiota eikä Jumalaa. Hän idenfioituu valtiokansalaiseksi, eikä esimerkiksi oman heimonsa ritualistiseksi jäseneksi. Kuten rutiineissa yleensä, tässä samaistumisprosessissa luokittelut ja lajittelut vaikkapa lehden mittakaavassa otetaan suhteellisen annettuina. Huolimatta moderniteetin, Jumalan ja sanomalehden lukemisen keskinäisistä suhteista, sunnuntaiaamun lehdenlukijat tuskin reflektivat paljoakaan toiminnan perustaa. Kotimaa on tämän näköinen systeemi, näin siis maan asiat jäsenyivät, he tuumaavat.

Sanomalehti toimii myös itse yhteisönä, instituutiona, joka muokkaa identiteettimäärittäjiä. Nämä identiteettimäärittäykset toimivat kittinä ja vaativat jatkuvaa uudelleentuotantoa. Tiedontuotanto ja institutionaalinen toiminta ehdollistavat toisiaan. Näkökulman tai perspektiivin valinta on osa juuri instituutioiden – sanomalehtien – järjestämisvaltaa.

Taistelu turpeesta

Suomen soilla käy kiihkeä kilpalaulanta. Osapuolet, turveteollisuus ja luonnonsuojelu, koettavat perikalevalaiseen tapaan upottaa toinen toistaan suohon kilvassa, joka hakee selkoa kysymykseen, onko soiden turve uusiutuva luonnonvara vai ei. (HS 29.8.1999, Taistelu turpeesta)

Korvannevilla, Jalasjärvellä seisoo journalisti, joka katsoo turvetta tai "ruskeaa kultaa – kuten turveteollisuus asian ilmaisee". Journalistin on oltava sekä ammattilainen että mielikuvitukseks kyetäkseen tuottamaan niinkin tutusta ja vähän hohdokkaasta asiasta lukemisen arvoista tarinaa. Suomalainen mytologia sopii antamaan lisäväriä – toimintaa ja dramatiikkaa – turvesuolle. Paikallisuus puetaan usein antropologisen tarinan, rikoksen, taloudellisen taantuman tai murteellisen hupijutun muotoon.

Journalistilla ei ole helppoa. Lukijaa ei saisi ikävystyttää. Myös kotimaan uutisen on oltava hyvä, että sen jaksaa lukea. Osaltaan paikallisuuden nousu onkin auttanut tässä työssä. Suomesta löytyy nykyään rajatiloja, autioita paikkoja ja pisteitä, jotka vieraudellaan tai kummallisuudellaan voivat herättää lukijan huomion. Näistä lukija saattaisi kiinnostua silloin, kun valtiosysteemissä kaikki tuntuu toimivan ja kansaakin uhkaavat vain sen sisältä nousevat vaarat (esimerkiksi juopottelu tai asuntojen hinnat).

Journalismin ideaaleihin kuuluu useiden näkökulmien tuottaminen, jopa siten, että näiden näkökulmien vastakkain asettelua voidaan pitää yhtenä laatujournalismin muotona, "yhteiskunnallisena keskusteluna". Luokittelutyylit tai tulkinnan kehykset ovat nekin tuotettuja näkökulmia. Niiden kautta rakentuu suhde kotimaan uutisoinnin ja sen kohteen Suomen ja suomalaisten välille. Näitä kehyksiä tarkastelemalla saa näkyviin niitä periaatteellisia äärivii-voja, joilla julkisuutta hallitaan. Journalistisia tekstejä voi niputtaa suhteellisen selkeisiin näkökulmiin. Niiden kautta journalistiset tekstit myös niputtavat lukijoiden näkökulmia.

Systeeminäkökulmassa (valtion toimet kotimaassa) vaarana on se, että asiat eivät kosketa tavallista kansaa ja lukijaa. Asiat tapahtuvat politiikan ja talouden sfäärissä, valtion tai talouden näkymättömän käden liikkeiden kautta. Asiat eivät erityisesti paikannu mihinkään – niillä ei ole selkeästi erotettavia kausaalisuhteita. Asiat tapahtuvat systeemissä nimeltä Kotimaa, mutta kukaan ei oikein tarkkaan tiedä missä. Löytymättä jää siis se suomalainen, jota asiat koskettavat.

Kansa erilaisina demografisina joukkoina seikkailee usein omassa sfäärissään, valtiosta ja politiikan eliitistä erillään. Tässä näkökulmien erillisyydessä ongelmana on se, että kansan(joukkojen) ja talous-poliittisen systeemin välille ei tunnu rakentuvan yhteyttä. Systeemit toimivat ja esimerkki-ihmiset lausahtavat jotain silloin kun asiat halutaan tuoda lähelle lukijaa.

Paikallisuus on selvästi saanut enemmän tilaa laajemmissakin artikkeleissa. Paikallista ja alueellista kotimaata leimaa kuitenkin usein alueellinen hierarkisointi Helsinki-keskukset-maaseutu. Paikallisuus ja alueellisuus tulevat valtakunnan tasolla tärkeäksi, kun niillä on jonkinlainen viihde- tai esimerkkiarvo alueellisen hierarkian selkeyttämisessä.

Ernest Renanin mukaan kansakunnan ydin (ja ongelma, kirj. huom.) on se, että sen jäsenillä on paljon yhteistä ja että kaikki ovat unohtaneet koko joukon asioita. Journalismi – kuten mikä tahansa institutionaalinen tiedontuotannon muoto – on osa yhteiskunnallista lajittelun ja luokittelun politiikkaa. Asioiden erottaminen toisistaan irrallisiksi sfääreiksi on hyvä esimerkki tästä politiikasta. Se on oiva esimerkki mistä tahansa politiikasta. Journalismi on myös osa muistamisen ja unohtamisen prosessia. Yhteiskuntahan itsessään ei tapahdu eri tasoilla, vaan journalistinen koneisto jakaa elämämaailmaa ja tuottaa näitä eri tasoja. Näkökulmat siis kertovat enemmänkin siitä, mitä pidetään tärkeänä ja olennaisena (järjestyksenä) kulttuurissa.

Nopea raapaisu ja matka Kotimaahan osoitti, että suomalaiset eivät pääse ainakaan unohtamaan valtion läsnäoloa. Myös Helsingin ulkopuolella on elämää, vaikka ei aina häppöistä. Mutta lopulta Suomesta ei kuitenkaan kannan-

ta lähteä, senkin tarkka lukija saa tietää. Suomi on hyvä paikka ja kotimaassa on kaikki hyvin. Ei ole maailmalla niin hyvä kuin täällä, tuumaa kunnan patriootti. Suomessa savolainenkin nauraa aidommin.

Onko Liikanen muuttunut? Sitten tuttu savolaisvirnistys karistaa arvokkuuden. Mutta olisiko sittenkin niin, että ennen silmät nauroivat aidommin ja iloisemmin kuin nykyään? (Liikasen suuri salkku, HS 26.9.1999)

Inka Moring

VTM, tutkija, Helsingin yliopisto

Viitteet:

- 1 Lehdistä koodattiin kaikki pääkirjoitussivun, etusivun, Kotimaa-osaston sekä Sunnuntai-liitteen (ainoastaan) kotimaata tai Suomea koskevat uutiset artikkelit, kolumnit ja pääkirjoitukset. Aineistosta pudotettiin pois Kaupunki ja Uusimaa –osat. Yhteensä juttuja löytyi 266. Sunnuntainumeroiden valintaa puolustaa niiden arkipainosta isomman peiton lisäksi se, että myös lukijalla on aikaa paneutua lukemiseen kauemmin.

Kirjallisuus:

- Andersson, B. (1983)
Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London: Verso
- Berman, M. (1983)
All that is solid Melts into Air: The experience of Modernity, London: Verso.
- Carey, J. (1998)
Political ritual on television: episodes in the history of shame, degradation and excommunication. Teoksessa Tamar Liebes ja James Curran (eds.): Media, Ritual and Identity. London: Routledge.
- Douglas, M. (1992)
Rightness of Categories. Teoksessa Mary Douglas and David Hull (eds.): How classification works. Nelson Goodman among the Social Sciences. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ehnrooth, J. (1999)
Kipupisteitä kansakunnan ruumiissa. Teoksessa Markku Löytönen ja Laura Kolbe (toim.): Suomi, kansa ja kulttuuri. Jyväskylä: Gummerus.
- Hänninen, S. (1998)
Kamppailu identiteetistä. Teoksessa Sakari Hänninen (toim.): Missä on tässä? SoPhi julkaistuja 18. Jyväskylä: Gummerus.
- Luckmann, T. (1983)
Remarks on Personal Identity: Inner, Social and Historical Time. Teoksessa Anita Jacobson-Widding (ed.): Identity, Personal and Socio-Cultural. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Moring, I. (1999)
Alueellinen ääni ja lamajulkisuuden kehitys. Talouskriisi alueellisissa sanomalehdissä. Teoksessa Moring, I. (et al.): Mediakriisi. Lehdistö, lama ja taluspuhe. Viestinnän laitos, sarja 2 A 1/1999. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Moring, I. (1999)
Scales of Space, Place and Money. Discursive Landscapes of Identity and Economic Crises – Finnish Regional Press. Nordicom Special Issues 2000, Sweden (forthcoming). Presented as a paper 14th Nordic Conference of Mass Communication 1999, Kungälv.
- Rose, N. (1996)
Inventing Our Selves: Psychology, Power and Personhood. New York: Cambridge University Press.

Odotettavissa keveneviä ulkomaanuutisia

Ullamaija Kivikuru ja
Jukka Pietiläinen (toim.):

UUTISIA YLI RAJOJEN

Ulkomaanuutisten maisema Suomessa

Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden
tutkimus- ja koulutuskeskus, 1998. 223 s.

Kansainvälinen, vuonna 1995 toteutettu uutisvirtatutkimus on Ullamaija Kivikurun ja Jukka Pietiläisen toimittaman kirjan yhteinen nimittäjä. Kirjan päähuomio on Suomen ulkomaanuutisia koskeissa tutkimuksissa, mutta muutaman artikkelin verran tarjoillaan myös vertailuaineistoa kansainväliin tutkimustuloksiin, joita on saatu 45 maasta kerätyistä aineistoista.

Kirja jakautuu kolmeen osaan, joista ensimmäisessä Jukka Pietiläinen ja Terhi Rantanen kytkevät uuden tutkimuksen aiempaan ulkomaanuutistutkimuksen perinteeseen. Toisessa osassa käydään läpi kansainvälisen tutkimuksen pilottivaihe ja lähdeanalyysi sekä niin Suomen kuin kansainvälisen projektin aineisto määrällisesti tarkastellen. Kolmas osa keskittyy uutisten laadulliseen tarkasteluun neljän tapaustutkimuksen kautta. Luvun päättää Ullamaija Kivikurun epilogi, jonka enteellinen otsikko kuuluu: Koskaan et muuttua saa?

Maantieteellisen laajuuden lisäksi kirjalla on myös ajallista syvyyttä, sillä Jukka Pietiläisen avausartikkelin Ulkomaanuutistutkimuksen vaiheita ja tuloksia ansiosta uuden tutkimuksen tulokset kytkeytyvät 40-luvun lopulta alkaneeseen ulkomaanuutistutkimuksen perinteeseen, kuten oppikirjaksi tarkoitetulle kirjalle sopiikin. Pietiläinen käy ansiokkaasti läpi aiemman tutkimuksen suuntauksia ja keskeisiä tuloksia. Huomiota saavat niin UNESCO:n uutisvirtatutkimukset kuin teoreettisemmat maailmankuvatutkimukset.

Perusteellisen historiallisen katsauksen jälkeen lukija jää innokkaana odottamaan: mitä näyttääkään 90-luvun ulkomaanuutisten maailmankartta? Mikä lienee muuttunut? - Ja hämmästyy: ensimmäisessä luvussa esite-

tyt tutkimustulokset 50-luvulta ja vuodelta 1979 pitävät suurimmaksi osaksi edelleen paikkansa.

Maailman "globaalistumisesta" huolimatta määrällisesti eniten on edelleen uutisia, jotka kertovat joko oman maan naapureista tai muutamista "uutisten suurvalloista" ja kansainvälisistä järjestöistä. Näitä suurvaltoja olivat syksyllä 1995 selvimmin Yhdysvallat, Ranska ja Iso-Britannia sekä useissa maissa myös Bosnia-Hertsegovina, Japani, Kiina ja Saksa. Kansainvälisistä järjestöistä tärkeimpiä olivat YK ja Nato. Myös konfliktit ovat säilyttäneet kiinnostavuutensa. Ainoa muutos aiempiin uutistutkimuksiin on, että sota oli vuonna 1995 siirtynyt Euroopan kamaralle, Bosniaan.

Kansainväliset uutistoimistot ovat aina saaneet erityishuomiota kansainvälisissä uutisvirtatutkimuksissa, koska niiden kautta tulevat erityisesti Euroopan ulkopuolisten maiden uutiset. Harvalla kansallisella tiedotusvälineellä on varaa lähettää kirjeenvaihtajaa Bryssel-Washington - Moskova-akselin ulkopuolelle. Terhi Rantasen artikkeli globaalien uutistoimistojen toiminnasta on mielenkiintoinen ajantasaistus ja taustoitus aiheeseen, mutta valitettavan suppea. Mielelläni olisin lukenut enemmänkin esimerkiksi globaalien ja kansallisen uutistoiminnan uudeltaisesta kilpailutilanteesta. Rantasen mukaan kansalliset toimistot ovat menettämässä merkitystään, kun globaalit toimistot voivat välittää uutisia suoraan paikallisille tiedotusvälineille. Riittää, että globaalit uutistoimistot aloittavat uutisvälityksen kansallisella kielellä ja/tai palkkaamalla kansallista henkilökuntaa. Esimerkiksi Reuters on onnistunut tunkeutumaan monille kansallisille talousuutismarkkinoille tarjoamalla palvelujaan 15 eri kielellä.

Vaikka globaalit uutistoimistot ovat entistä kilpailukykyisempiä kuin kansalliset toimistot, tarjoaa uutisvertailu myös yhden yllättävän tuloksen. Vuoden 1979 tutkimukseen verrattuna ulkomaanuutisten lähteenä on entistä useammin tiedotusvälineen oma kirjeenvaihtaja tai toimittaja, eikä uutistoimisto. Näin on sekä kansainvälisesti että Suomessa. Erityisen hämmästyttävältä tulos vaikuttaa Suomessa, jossa 90-luvun alun lamavuosina tiedotusvälineiden kirjeenvaihtajaverkko supistui huomattavasti. Yksi selitys Jukka Pietiläisen mukaan löytyy siitä, että

vuoden 1995 tutkimuksen aineistona ovat myös urheilu- ja kulttuurisivujen ulkomaanuutiset.

Kirjan kolmannessa osassa paneudutaan laadullisiin tapaustutkimuksiin. Niistä nousee esiin Eeva Suhosen artikkeli "Sir Vili ja filippiiniläisvaimot", jossa analysoidaan Helsingin Sanomista liikkeelle lähtenytä jutturyvystä, joka käsittelee filippiiniläisten naisten välitystä suomalaisten miesten vaimoiksi. Aihe ei ole ulkomaanuutistutkimusten tyyppilisintä aineistoa ja saa kovan uutisen kriteerit sisäistäneen lukijan kulmakarvat aluksi koHoamaan. Mutta turhaan, sillä tämän yksittäistapauksen kautta päästään käsiksi erääseen ulkomaanuutisiakin koskevaan muutokseen, nimittäin uutisten populaaristumiseen.

Sir Vili -juttujen draamallisuus, hyvä -paha-asetelma, värikäs kielenkäyttö ja tunnelämyksiä tarjoava kuvitus takasivat jutuille Suomessa varmasti laajemman lukijakunnan kuin saivat esimerkiksi Ranskan ydinkokeita käsitelleet uutiset. Asian kääntöpuoli tietysti on, kuinka paljon nämä draamalliset henkilöjutut lisäsivät lukijoiden tietoa Thaimaan vaimokaupan todellisista syistä, maan valtavasta köyhyydestä ja työttömyydestä? Niiden yhteyttä vaimokauppaan eivät suomalaiset tiedotusvälineet näyttäneet ymmärtävän tai ainakaan pitäneet aiheellisena käsitellä, toteaa Eeva Suhonen.

Samanlaista populaaristumista löytyi Pekingin kansainvälistä naiskonferenssia käsittelevistä jutuista. Aihetta käsiteltiin erityisesti feature- ja human interest -jutuissa. Jo juttujen otsikointi oli hyvin vapaamielistä: "Anarkiaa ja tamponia" (HS 1.9.1995); "Kiinalainen suursiivous. Peking on lakaistu pölystä ja putsattu työkeydestä. Naiskokous voi alkaa" (HS 3.9.1995) Liitännä naisasiaan toi jutuille oman sävynsä ja vaikutti paitsi raportoinnin laajuuteen myös kerrontatapaan. "Esimerkiksi samantyyppisestä kansainvälisen työjärjestö ILO:n kokouksesta ei koskaan kerrottaisi siihen tapaan kuin Pekingistä, siis korosteisen usein isoja ja pieniä asioita yhdistellen", toteavat Minna Aslama ja Ullamaija Kivikuru.

Jos lukija tuntee lievästi pettymystä siitä, että suuria muutoksia ei ulkomaanuutisoinnissa ole viimeisen 30 vuoden aikana tapahtunut, ei vika suinkaan ole kirjassa. Päinvastoin, kirjoittajat tekevät kaikkensa analysoi-

nessaan pieniäkin muutoksia. Epilogissaan Ullamaija Kivikuru näkee jo ennustuksen tulossa olevasta myrskystä. Ulkomaanraportointi kohdentuu ehkä vastaisuudessaakin pääosin tuttuihin kohteisiin Washingtoniin, Brysseliin ja Moskovaan sekä politiikkaan, talouteen ja kansainvälisiin konflikteihin, mutta muutoksen merkkejä on erityisesti journalistisen tyylilajin kehityksessä. Tulossa on kevennyttä, dramatisointia, "featuremaisuuksia", jotka saattavat olla hereämpiä rikkommaan tai ainakin kyseenalaistamaan vallan hierarkioita.

Mari Maasilta

YTM, tutkija, Tampereen yliopisto

Urheilijan rooli journalismin näyttämöllä

Kalle Virtapohja:

**SANKAREIDEN SALAISUUDET:
journalistinen draama suomalaista
urheilusankaria synnyttämässä.**

Jyväskylä: Atena, 1998. 260 s.

Kalle Virtapohjan teos lienee Suomen ensimmäinen urheilujournalismia käsittelevä väitöskirja. Virtapohjan työssä erityisen mielenkiinnon kohteena on journalistinen draama, jonka päähenkilöiksi urheilusankareita aina tarvitaan. Yleisemmällä tasolla tutkimus pyrkii selvittämään, miten urheilujournalismin sankarit osallistuvat kansallisen identiteetin rakentamiseen. Työssä hahmotetaan myös erilaisia yhteiskunnallisia "tilauksia" joiden tyydyttämiseen sankareita on eri aikakausina tarvittu. Työn alkupuolen teoriaosuudessa Virtapohja pohtii sankaruutta ja symbolista johtajuutta, sankarikertomuksia, mytologiaa, rituaaleja ja kansallista identiteettiä. Tekijä ruotii myös urheilujournalismin luonnetta ja kehitystä. Samoin paneudutaan journalistisen draaman olemukseen.

Empiirisessä osuudessa Virtapohja tarkastelee urheilujournalismin rakentamaa sankaruutta tutkimalla eri aikakausilta yhteensä

seitsemää urheilijaa ja yhtä valmentajaa. Kirjassa tutkitaan miten urheilujournalismi on muokannut Hannes Kolehmaisena, Paavo Nurmen, Tapio Rautavaaran, Veikko Hakulisen, Lasse Virenin, Keijo Rosbergin ja Marja-Liisa Hämäläisen (Kirvesniemi) sekä Curt Lindströmin sankaritarinoita. Tutkimusmateriaaliksi Virtapohja oli valinnut etupäässä sanomalehtijuttuja, mutta myös varhaisia radioselostuksia ja televisio-ohjelmia analysoidaan.

Virtapohjan työ ankuroituu selkeästi viestinnän yhteisöllisyytäsiäennnykseen, James Careyn määritelmään viestinnästä rituaalina paremmin kuin informaation siirtona. Tämä sopii aiheeseen erittäin hyvin, sillä on helppo nähdä urheilu yhteisöllisyyttä tuottavana ja identiteettiä vahvistavana rituaalina. Urheilua seuraavat katsojat sitoutuvat voimakkaasti jännittämään "meidän" puolelta ja vastustamaan "niiden" voittoa. Kansakunnan sisäiset ristiriidat väistyvät ja sulamme "samuudeksi" ponnistaessamme yhteistä vihollista vastaan. "Identiteetti" viittaa juuri samuuteen; myöhäislatinan "identitas" -sanana pohjana on "idem" (sama). Mutta "samuutta" ei voi olla ilman "erilaista". Siksi identiteettien tuottaminen on myös erojen tuottamista. Sisäiset erot muuntuvat "meidän" ja ulkoisen vastustajan väliseksi eroiksi.

Tekijä toteaa, että pelkistetyimmillään draama syntyy hyvän ja pahan vastakkainasettelusta. Ehkäpä olisi kuitenkin perustellumpaa puhua vain vastakkaisista voimista, sillä eiväthän urheilun kilpaveikot ole oikeasti "pahoja". Hyvän ja pahan kamppailu toteutuu sen sijaan elokuvissa ja muussakin viihteessä. Amerikkalaisessa ammattilaispainissa hyvä ja paha taistelevat ennalta laaditun käsikirjoituksen mukaisesti, ja hyvän tiedetään lopulta voittavan. Sitä vastoin oikea urheilu on arvaamatonta. Sitä ei ole ennalta käsikirjoitettu, joten lopputuloksesta ei koskaan voi olla varma. Tämä lisää urheilun jännittävyttä, jota voidaan vielä entisestään kiristää lyömällä vetoa suurista summista. Sopupelit vahingoittavat pahasti urheilun ominta olemusta.

Työn ulkopuolelta voidaan todeta, että ehkäpä koko urheiludraaman perimmäinen viehäytys on merkityksellisuuden tuottamisessa. Lawrence Grossberg on todennut, että pahinta elämässä on indifferenssi, yhdente-

kevyyttä. Pelaaminen ja jonkin puolelle sitoutuminen lopettaa elämän yhdentekevyyden ja tuo tilalle eroja, arvoja, merkitystä ja mielekkyyttä. Väljähtänyt elämä saa taas uutta piristystä. Jotkut tosin tulevat urheilusta riippuvaisiksi.

Tekijä soveltaa Orrin E. Klappin näkemystä "symbolisista johtajista", ihmisistä, jotka alkavat edustaa kussakin tilanteessa tärkeitä kollektiivisia arvoja ja sentimenteitä, kuten Durkheim sanoisi. Kulloinkin on olemassa tiettyjä sosiaalisia tilauksia ja tarpeita, joita palvotuksi sankareiksi muodostuvat henkilöt osuvat tyydyttämään. Myös urheilusankarin palvonnan ja erityisen suuren suosion taustalla on kulloisestakin kontekstista nouseva "tilaus".

Esimerkiksi vuoden 1912 Tukholman olympialaisten aikaan Suomessa elettiin kiristyvää sortokautta. Hannes Kolehmaisena voitot saivat näissä oloissa erittäin vahvan poliittisen merkityksen; Kolehmainen omittiin isänmaallisuuden symboliseen välineistöön. Vuonna 1995 Suomi hullaantui perusteellisesti jääkiekon maailmanmestaruudesta. Yksi syy hurmioon oli Virtapohjan mukaan lamasta ja Euroopan Unioniin liittymiseen johtuva epävarmuus sekä kansan mielipiteiden kahtiajako. Voitto oli oivaa lääkettä kolhiintuneelle itsetunnolle. Sen myötä sisäiset riidat unohtuivat ja Suomalaisten "samuus" eli identiteetti tuotettiin uudelleen.

Tekijän näkemys symbolisista johtajista on vain rajoitetussa käytössä. Klappin luettelee monia erilaisia sankaruuden tyyppjä, lisäksi hän katsoo julkisuuden draaman rooleihin tarvittavan myös narreja ja konnia. Näitä kaikkia olisi varmasti löytynyt urheilun maailmasta. Esimerkiksi Matti Nykänen oli ensin sankari ja sitten narri. Keke Rosberg oli ensin narri ja sitten hänestä tuli sankari.

Virtapohjan mukaan urheilujournalismin draamallisuuden korostuminen on saanut tukea kahdesta kehityskulusta. Yksi draamallisuutta lisäävä tekijä on televisiollistuminen ja sen myötä tapahtunut kaupallistuminen. Toinen syy on urheilutoimittajien etäännyminen urheilun järjestelmästä. Televisio vaatii lajilta näyttävyyttä: niinpä se suosii esimerkiksi hiihdossa värikkäitä kehonmyötäisiä pukuja ja dynaamisen näköistä luistelutyyliä. Vauhdikkaat joukkuelajit istuvat hyvin televisioon, treenattujen ja seksikkäiden-

kin urheilijoiden muodot tarjoavat voyeristista viihdettä. Televisio tavoittaa suuret kansainväliset yleisöt ja tv-oikeuksista maksetaan yhä suurempia summia – urheilusta tulee suuren luokan bisnestä.

Aiemmin urheilutoimittajat olivat luke-neet itsensä osaksi urheilun järjestelmää ei-vätkä he halunneet kriittisillä jutuilla "liata omaa pesää". Mutta vuoden 1984 Martti Vainion doping -tapauksen jälkeen myös urheilujournalismi siirtyi seuraamaan asiaa enemmän ulkopuolisena ja kriittisemmin. Vainion tapauksen jälkeen journalismi katsoi asiakseen kertoa epäkohdista ja jopa aktiivi-sesti nuuskia niitä esiin. Näin urheilun alu-eesta voitiin tuottaa draamaa myös kilpailu-tilanteiden ulkopuolella. Monimutkaisetkin asiat käännetään tässä journalismissa usein yksinkertaisiksi binaarioppositioiksi: syylli-nen vai syytön, valehtelija vai toden puhuja. Vastaava siirtymä "katsomoon" on tapahtu-nut myös poliittisissa journalismissa.

Virtapohjan työ on suomalaisittain uutta, joten vertailukohtien puutteessa sen tiimoil-ta on paremmin jutusteltu kuin väitelty kriit-tisesti. Herää kuitenkin kysymys: eikö maail-malla tosiaan ole tutkittu urheilujournalis-mia enempää kuin teoksessa on mainittu? Empiirinen analyysi vaikuttaa melko ylimal-kaiselta, mutta ehkäpä tutkimuksen tavoite ei vaadikaan tunnontarkkaa lähilukua. Tie-tokirjana tämä journalistisen vetävästi kirjoi-tettu teos toimii hyvin, sillä väitöskirjoille ominaista akateemista viisastelua ei työssä näy.

Erkki Karvonen

YTT, tutkija, Tampereen yliopisto

Eväitä parempaan journalismiin

Mari Maasilta (toim.):

JOURNALISMIN

MUUTOSKARUSELLI

Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö,
Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 1999.
142 s.

Ensimmäisistä jutuista kertyvät kokemukset ovat usein ratkaisevia tulevien toimittajien uravalinnan kannalta. Uusien rutiinien ope-telemineen vaatii kärsivällisyyttä myös toimi-tusten esimiehiltä. Jos oppi-isillä ja -äideillä on tulokkaiden opastamisessa riittävästi pit-käjänteisyyttä, työt rupeavat sujumaan vaika niiden haasteellisuustaso nousisikin.

Tällainen ammatillisten käytäntöjen siir-täminen vanhemmilta nuoremille on yksi aihe Mari Maasilan toimittamassa Journalis-min muutoskarusellissa. Kirja ei tullut mark-kinoille yhtään liian aikaisin. Joukkoviestin-nän merkitys on korostunut, mutta toimi-tustyön kehittäminen on innostanut yllät-tävän vähän suomalaisia viestintäyrityksiä muuten kuin teknisinä hankkeina.

Toimituksellista työympäristöä ei ilmei-sestikään ole nähty riittävän arvokkaaksi pohdinnan kohteeksi. Juttuja on joka tapauksessa syntynyt ja mikä tärkeintä entistä nopeammin ja pienemmällä yksikkökustan-nuksilla. Kuitenkin yksittäisestä aiheesta voi tehdä jutun tuhannella tavalla ja yleisön on tyytyminen siihen mitä heille tarjotaan. Kii-reen takia toimituksissa ei ole jäänyt aikaa oman työn arvioinnille.

Kokoomateoksen viisitoista kirjoittajaa tarkastelevat journalismin kehittämisen mahdollisuuksia hyvin monipuolisesti. Kir-jassa puhutaan toimitustyön työyhteisöllises-tä arjesta ja psykologiasta, kuten toimitus-työn johtamisesta ja toimittajien jaksamisesta, mutta myös yritystason innovaatoratkai-suista, median yleisösuhteesta ja toimitus-työn kehittämisstrategioista. Käsiteltäviä ai-healueita ovat lehtien toimituksellinen yh-teistyö, yhteisen sunnuntailiitteen perusta-minen, journalismiyhtyritysten muuttuva kult-tuuri, toimituksen johtamisessa tarvittava us-kallus, journalismin kehittämisen työkalut,

ammattillisen kokemuksen siirtäminen toimituksen sisällä, työtehtävien kierrätys, yksilökohtainen työnkierto, kansalaisjournalismi ja uuden viestintäteknologian haasteet.

Laajan aihevalinnan ymmärtää sikäli, että teos on pioneerimainen. Mutta kirjassa on kuitenkin liikaa rönsyjä vain yhden kirjan sisällöksi. Jotkut artikkelista painottuvat selkeästi liikkeenjohdollisiin, strategisiin ja yleisöjä käsitteleviin kysymyksiin, jotkut toiset ovat luonteeltaan enemmänkin toimituksen sisäpiiriä ja terapeuttista rohkaisua arkityönsään kampaileville rivitoimittajille.

Kirjoittajista puolet toimii Tampereen yliopiston Journalismin kehitysyksikössä ja toinen puoli toimittajina ja toimitusten esimiehinä sanomalehdissä. Jako näkyy myös aiheissa ja käsitteilytavoissa. Edelliset analysoivat laajempia kokonaisuuksia ja tutkimuksiin; jälkimmäiset kertovat omasta työstään ja kokemuksistaan. Molemmat houkuttelevat lukijoita omalla tavallaan lukijoita ja tasapainottavat kokonaisuutta.

Tekstien elävyydelle on ilmeisestikin ollut vain eduksi se, että ne pohjautuvat seminaaripuheenvuoroihin. Kirjoittajien esitystyylillä vaihtelee analyttisestä tarkastelusta toimintustyötä tekevien kirjoittajien hyvinkin yksilöllisten ja elävien kokemusten välittämiseen, paikoin jopa itseruoskintaan.

Yllättävästi kirjasta puuttuu mielestäni yhden tärkeimmän kehittämiskohteen, toimittajille tarkoitetun palautteen käsitteleminen. Tätä nykyä yleisön ja oman toimituksen antama palaute lienee enintäänkin satunnaista ja vilisee kehittämisen kannalta hyödyttömiä adjektiiveja sen sijaan, että jutuista analysoitaisiin sisältöjä ja vaihtoehtoisia toteuttamistapoja.

Kirjan käyttöä käsikirjana olisi parantanut, jos siinä olevia tietoisuuksia olisi korostettu taitollisesti. Teoksen ulkoasu ei tiuhan väliotsikoinnin ansiosta ole nytkään pahimmasta (akateemisesta) päästä, mutta käyttökelpoisten tarttumapintojen muistamista helpottaisi, jos ne ryntäisivät suoraan lukijan silmille.

Kirjassa esitellään kiitettävästi visioita ja ideoita journalismin kehittämiseksi, mutta tuodaan mielestäni riittämättömästi esiin itse kehittämistyön tarpeita ja eritoten yksityiskohtaisesti korjaamista kaipaavia toimintuksellisia ongelmia. Esimerkiksi toimitusten yleiseen työilmapiiriin, organisaatioiden jäyk-

kyteen ja toimitusdemokratian lisäämismahdollisuuksiin kirjassa puututaan liian vähän. Maasillan mentorointia käsittelevässä artikkelissa viitataan Tampereen yliopiston harjoitteluohjauksjärjestelmään (ollut muuten käytössä vuosia myös Jyväskylän yliopistossa), mutta kuitataan sen ongelmat uteliaisuutta herättävästi vain toteamalla, että "lehdissä on paljon eroja siinä, kuinka hyvin harjoittelunohjaus toimii". Kertooko haluttomuus eritellä kokemuksia siitä, että yliopistoillakin on omat etunsa ylläpitää tällaista ilman työkokemusta olevien opiskelijoiden palkkaamistukijärjestelmää?

Kokonaisuutena kirja on kuitenkin selkeälukuinen ja tärkeä julkaisu, joka toivon mukaan kuuluu toimitusseminaareissa ja varsinkin toimittajien työoloihin vaikuttavien esmiesten käsissä. Raskaan työn lopputuloksen taso on hyvin henkilökohtaista ja kiinni siitä, mitä toimittajan korvien välissä tapahtuu. Journalistisen työympäristön ja työtapojen kehittäminen ei ole mitenkään turha juttu.

Heikki Kuutti

Tutkijatohtori,

Suomen Akatemia, Jyväskylän yliopisto

Virkavapaalla sanomalehti Keski-suomalaisesta

Oppaita viestintään

Markku Jussila ja Antti Leino:

NET.

VERKKOVIESTINNÄN KÄSIKIRJA

Helsinki : Inforviestintä, 1999. 223 s.

Harmittaa aina kun törmää kirjaan, jolla on huono otsikko. Ihmettelin jo etukäteen miten yksi kirja voisi käsitellä koko verkkoviestintää eli eri tietoverkkojen kaikkia erilaisia kommunikaatiomuotoja yhdessä käsikirjassa. Eikä se voikaan: tämä kirja on rajannut aiheensa johdattamalla kaupallisten www-palveluiden tuotantoprosessin ja konseptin suunnittelun periaatteisiin. Yritysviestinnän www-käsikirjana opus olisi nimensä veroi-

nen ja vähintään kohtuullinen tekele.

Kirja ei määrittele kunnolla tavoitetaan tai kohdeyleisöään. Liikkeelle lähdetään ylimalkaisista termien selvennöksistä (ja samalla vähän sorkketaan käsitteitä entisestään. Kirjoittajille esimerkiksi "saitti on käänös englannin kielen termistä 'site' ja merkitsee verkkopalvelua", ja kotisivu tarkoittaa heille "pieniä verkkopalvelua" (s. 14). Ei todellakaan kovin terävää käsiteanalyysiä! Vika ei ole yksin kirjoittajien vaan ilmentää laajempaa ja nykyään tyypillistä puutetta: kustannustoimittajan työ eli kielenhuolto ja rakenteen tiivistys ovat jääneet taaskin tekemättä.

Kun teos kömpelön alun jälkeen pääsee vauhtiin, löytyy siitä pätevä yleiskuvaus Internet-palvelun pystyttämisen prosessista ja työvaiheista. Kirja hyödyttäneen eniten yrityksiä, jotka haaveilevat tekevänsä jotain "nettiiin". On siitä varmasti apua myös uus-mediafirmojen nuorimmille koodinväentäjille. He joutuvat usein yritysviestintää tuntematta kohtaamaan asiakkaan, joka ei itseään tiedä mitä haluaa.

Kirja kuvaa verkkopalvelun merkitystä markkinoinnille Jonkin verran kirjassa käsitellään myös sidosryhmien välistä (extranet-mallit) ja sisäistä viestintää (intranet). Osuvasti käsikirja painottaa, että nettipalvelun pystyttämisen perustana pitää olla selkeä tavoite, joka konkretisoidaan tarkasti dokumentoidulla rakennesuunnitelmalla ja vastuunjaolla eli projektisuunnitelmalla. Luultavasti suurin osa epäonnistuneista www-palveluista oli susia jo suunnitteluvaiheessa, kun tavoitteiden analyysi tai laajentamisen tai ylläpidon suunnitelma unohdettiin.

Sotkuista sisällysluetteloa lukuunottamatta kirja on taitettu Inforviestinnälle tyypilliseen tapaan hyvin selkeästi. Lukuosat ruutu-kaapatut kuvat www-sivuista toimivat pienestä koostaan huolimatta hyvin tekstiä tukevana esimerkkeinä ja muukin kuvitus on osuvaa.

Pertti Näränen

YTM, tutkija, Tampereen yliopisto

YRITYSTELE VIESTINTÄ 1999-2000

Viestintäalan toimialaluettelo

Oy Telia Infomedia Ab., 1999.

Ruotsalainen Telia hääri suomalaisella telealalla monella rintamalla ja entistä enemmän myös tietopalveluissa. Telia on jo pidempään koonnut eri alojen yhteystietoja luetteloiksi ja www-tietokannoiksi (ks. www.infomedia.telia.fi/). Vajaa vuosi sitten se julkaisi ensimmäisen toimialaluettelonsa viestinnän alalta.

Yritystele Viestintä sisältää yhteystiedot kaikista Suomen kustantajista, mediayrityksistä, mainos- ja painoalan palvelutaloista sekä muun muassa av-palveluista. Vaikka esipuhe kertoo luettelon antavan "syvä tietoa" alan yritysten erikoistumisaloista, ei kyseessä ole sen kummempi kuin uusi "keltaiset sivut" -tyylin laadittu luettelo, jonka lisäarvo syntyy valtakunnallisuudesta.

Luettelon toinen puoli listaa yritykset aakkosjärjestyksessä ja toinen hakuluokkien mukaan. Tämän kaltaisen luettelon käyttökelpoisuutta voi arvioida parhaiten hakuluokkien toimivuuden ja tyografisen selkeyden perusteella. Niiltä osin tulos ei ole huono. Hakuluokat löytyvät myös ruotsiksi ja englanniksi, hakuluokkia on riittävästi ja jokaisen luokan sisältö on selitetty riittävän laajasti. Hakusanan alla yritykset on lisäksi luokiteltu maakunnittain, kaikista löytyy myös osoite ja suurimmista myös taustatietoja.

Hakusanaluokkien logiikkaa ei kaikin osin ole saatu ihan selväksi, mutta sehän on tunnetusti vaikeaa. Esimerkiksi Internet-sivujen tuottajat jakautuvat nyt kahtaalle: mainos-toimistoihin ja Internet-palveluihin. Hakusanoja on myös liikaa: esimerkiksi hakusanat "brodeerauspalvelut", "display-tuotteet" tai "kirjoituspöytätyökimukset" eivät juolahane kenenkään suomenkielisen mieleen.

Viestinnän toimiala on hakemistossa käsitetty ylipäättään melko laajasti, kun mukana on esimerkiksi Ari Vatanen Rally Center Tuupovaarasta. Markkinointi- ja sponsoroituyritykset ovat siis mukana.

Kaikkiaan melko toimiva perusluettelo esimerkiksi uusien yhteyksiä etsiville media-toimistoille tai freelancetoimittajalle.

Pertti Näränen

YTM, tutkija, Tampereen yliopisto